

УДК 378.147

Лілія Морська, доктор педагогічних наук, завідувач кафедри англійської філології

*Діана Терещук, асистент кафедри іноземних мов
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті здійснено обґрунтування специфіки процедури формування методичної компетентності майбутнього вчителя іноземних мов у використанні інформаційних технологій. Визначено комплекс умінь та систему знань, необхідних для формування творчого рівня згаданої методичної компетентності.

Ключові слова: *методична компетентність, вчитель іноземних мов, інформаційні технології, вміння.*

Постановка проблеми. Для сучасного суспільства актуальною залишається проблема якості підготовки фахівців, яка, в першу чергу, зумовлена швидким темпом розвитку цивілізації, мінливим у напрямку до подвоєння кожні два роки обсягом інформації та необхідністю постійної готовності до прийняття нового, до освіти протягом усього життя. З цього приводу компетентнісний підхід до підготовки фахівців продовжує бути одним із найдоцільніших у сучасних освітніх умовах.

З іншого боку, загострюється проблема вибору стратегій професійної підготовки, бо сьогодні студент має доступ до різних джерел навчально-професійної інформації (на відміну від студента 80 – 90 років минулого століття, коли такими джерелами були друковані і малодоступні навчальні посібники і викладач): Інтернет ресурси, консультації з фахівцями у різних країнах у режимі телеконференцій, форумів, а також елементів асинхронного електронного спілкування, навчальні ресурси на електронних носіях, які легко тиражуються, дистанційні навчальні курси, зрештою, викладач, обізнаний з наявністю навчальних ресурсів у мережі Інтернет та ін. За цих умов, важливим, на нашу думку, компонентом професійної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов є формування методичної компетентності з використанням інформаційних технологій (ІТ), які забезпечують індивідуальний підхід у професійному становленні, а отже, стимулюють прояв творчості, що відіграє ключову роль у підготовці успішного педагога.

Тому **мету статті** бачимо у науковому обґрунтуванні стратегій формування методичної

компетентності вчителя іноземних мов з використанням ІТ.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Для успішного здійснення майбутньої діяльності вчителя іноземних мов під час навчання у педагогічному навчальному закладі студенти повинні оволодіти комплексом умінь, що відповідають конкретним професійним ситуаціям. Для формування методичної компетентності необхідним є також мінімальний досвід реалізації сформованих умінь, набуттям якого студенти займаються, переважно, після закінчення університету протягом перших років педагогічної діяльності, і, таким чином, програють у конкурентноздатності із більш досвідченими учителями. Цього можна уникнути шляхом створення віртуального професійного середовища, в якому, будучи студентом, майбутній фахівець мав би змогу поряд з уміньнями закладати основи професійного досвіду.

Професійні педагогічні уміння, класифікація яких подана у багатьох дослідженнях (найповніше в О.О. Абдуліної [1], А.В. Усової [8]), формуються на основі знання предмету і способів здійснення діяльності, тобто у результаті тісного взаємозв'язку між теоретичною і практичною підготовкою з метою засвоєння професійно-педагогічних знань, формування професійних якостей особистості вчителя.

У ході вивчення курсу “Методика навчання іноземної мови”, питання вивчення якого розроблені у працях С.Ю. Ніколаєвої [5], О.Б. Бігич [3] та ін., у студентів повинні сформуватися професійні методичні уміння, які виділяються на основі складу педагогічних умінь. Формування таких умінь здійснюється на певних етапах

СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

оволодіння майбутньою професійною діяльністю, серед яких у науково-методичній літературі виділяють такі:

1. Етап (рівень) відтворення – студент наслідує ті способи вирішення професійних завдань і методичні прийоми, які були продемонстровані для нього. Цей рівень передбачає наявність зовнішніх мотивів (необхідність підготовки до виступу на семінарському занятті, до контрольної роботи, до заліку, іспиту тощо). Оскільки такі мотиви не забезпечують стійкості, стабільності навчального процесу (не секрет, що у студента не завжди буває однакове бажання готуватися до кожного семінарського заняття), то необхідним є постійний контроль з боку викладача, перегляд поставлених завдань, зниження рівня їхньої складності тощо.

2. Етап (рівень) конструювання передбачає здійснення самостійного пошуку, вибору і поєднання вже відомих способів дії. Цей рівень відзначається впливом великої кількості різних мотивів, які дають змогу студенту успішно справлятися із поставленими завданнями, проте не забезпечують розвитку творчого потенціалу майбутнього фахівця [4].

3. Творчий етап (рівень) пов'язує із такими ознаками діяльності, коли студенти здатні пропонувати нові, оригінальні шляхи вирішення професійних завдань, самостійно ставлять мету, здійснюють перенесення знань з різних сфер майбутньої діяльності. До переліку провідних мотивів на цьому рівні відносять пізнавальний та професійний, що надходять внутрішньо від студента, що свідчить про їхню стійкість і стабільність [6]. Специфіка навчальної діяльності на цьому етапі, підкріплена стійкістю мотивації, орієнтує студентів на повне засвоєння змісту дисципліни, є енергетичним джерелом активності студентів [8].

Сформувати вміння означає оволодіти складною системою дій, що забезпечують сприйняття й обробку інформації, її відбір, зіставлення з навчальною ситуацією, в якій цю інформацію необхідно застосувати [9].

У працях Н.М. Антіпіної зустрічаємо класифікацію професійних умінь учителя відповідно до структури педагогічної діяльності, в якій дослідниця виділяє такі типи: гностичні (дослідницькі), проектувальні, конструктивні, організаторські та комунікативні [2].

Науковці класифікують педагогічні вміння залежно від функцій, виділяючи дві групи: загально трудові (конструктивні, організаторські, дослідницькі, комунікативні) і педагогічні (інформаційні, дослідницькі, мобілізаційні,

орієнтаційні, розвивальні) [1; 2]. А Л.Ф. Спірін вважає, що залежно від функцій постановки й вирішення низки педагогічних завдань розрізняє педагогічні вміння пізнавальні (орієнтаційно-дослідницькі), конструктивні (проектувальні і планувальні), ціннісно-орієнтаційні, комунікативні та практично-перетворювальні [7].

Як видно із наведених вище класифікацій, здійснених різними ученими, склад педагогічних умінь дещо перегукується у дослідженнях, проте існують й авторські елементи, що зумовлені, загалом, конкретними педагогічними завданнями, використаними учителем у навчально-виховному процесі.

Виклад основного змісту дослідження. З метою пошуку ефективних стратегій формування методичної компетентності вчителя іноземних мов нас цікавлять професійні педагогічні вміння педагога згаданого профілю, оскільки ступінь оволодіння ними визначає ефективність його подальшої діяльності. Тому передбачаємо, що формування професійних умінь майбутнього вчителя іноземних мов здійснюється на основі фундаментальних знань у галузі лінгвістики, педагогіки, психології, методики навчання іноземних мов, тобто знань:

- змісту предмету “іноземна мова”;
- загальних та часткових методик навчання іноземних мов (навчання іноземної мови у початкових, середніх, старших класах, у вищій школі, мовна освіта дорослих тощо);
- психологічних закономірностей навчання іноземної мови;
- вікових та індивідуальних особливостей учнів;
- персональних переваг та недоліків як професіонала.

Враховуючи багатоаспектність феномену методичної компетентності вчителя іноземних мов, що передбачає використання ним ІТ у навчанні учнів, вважаємо, що до комплексу згаданих вище знань слід віднести: а) знання про дидактичні особливості ІТ при вивченні іноземної мови; б) знання про фізіологічні та психологічні особливості роботи учня середньої загальноосвітньої школи з ІТ при вивченні іноземної мови; в) методичні знання про прийоми, форми і методи використання ІТ у формуванні іншомовних комунікативних умінь учнів.

Під час вивчення курсу “Методика навчання іноземної мови” у студентів повинні формуватися специфічні для вчителя іноземної мови методичні вміння, під якими, як правило, розуміють свідоме застосування наявних знань і навичок, необхідних для виконання складних видів діяльності у різних

СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

умовах навчання учнів іноземної мови [5]. Проте, з метою формування у майбутніх учителів методичної компетентності у використанні ІТ, на нашу думку, необхідною є спеціальна підготовка студентів, яку, у свою чергу, доцільно здійснювати шляхом введення до вузівського навчального плану спеціалізованого курсу “Інформаційні технології у навчанні іноземних мов”. У процесі опанування його змісту студенти матимуть змогу не лише отримати знання про дидактичні можливості ІТ у навчанні іноземної мови та сформувати базові вміння використання ІТ у навчальному процесі, а й здобути певний досвід їх використання, побачити недоліки та переваги комп’ютеризованого навчання іноземної мови і, таким чином, закласти основу для формування методичної компетентності у використанні ІТ.

Слід зазначити, що така компетентність буде сформована не у всіх студентів на однаковому рівні. У процесі навчання у педагогічному навчальному закладі різними студентами досягаються відповідні рівні сформованості згаданої компетентності, які виражають ступінь оволодіння певною системою дій:

- перший рівень характеризується здатністю набувати теоретичні знання при роботі з ІТ, науково-методичною та психолого-педагогічною літературою і застосовувати їх під час виконання завдань за зразком. Такий рівень є початковим або недостатнім, що не дає змоги назвати вчителя на цьому етапі компетентним у використанні ІТ у навчанні учнів іноземної мови;

- другий рівень (достатній) характеризує методичну компетентність майбутнього педагога з точки зору вміння самостійно знаходити можливі шляхи вирішення навчальних проблем через перенесення відомих способів дії на конкретні педагогічні ситуації. Така компетентність у використанні ІТ у навчанні іноземної мови позбавлена оригінальності, підвищеної ефективності й інтенсивності навчання, а відтак не містить творчого компонента, що є необхідним для компетентного педагога;

- характерними ознаками третього рівня – творчого – є вміння усвідомлювати мету виконання методичного завдання з використанням ІТ і способів її досягнення, формування позитивного власного досвіду створення цифрового навчально-методичного забезпечення з високим показником ефективності цього процесу, пошук і вибір нетипових способів вирішення методичної проблеми.

Визначаючи вміння через призму специфіки компонентів і видів діяльності вчителя, ми виділяємо такі групи вмінь, необхідних для

майбутнього вчителя іноземних мов для успішної реалізації навчального процесу з використанням ІТ: аналітичні, проектувальні, конструктивні, комунікативно-організаторські, техніко-технологічні.

Аналітичні вміння: виділяти головне у змісті навчального заняття в умовах використання ІТ у навчанні іноземних мов; сформулювати мету використання ІТ на уроці іноземної мови; оцінювати необхідність використання конкретної навчальної (тренувальної, для роботи в парах, ігрової) програми для формування іншомовних комунікативних умінь та мовних навичок; аналізувати можливі способи використання ІТ; оцінювати підвищення (зменшення) інтересу школярів до вивчення іноземної мови в результаті використання ІТ у навчальному процесі; аналізувати проведений з використанням ІТ урок іноземної мови; оцінити свою готовність до використання ІТ у навчанні іноземних мов.

Проектувальні вміння: визначати відповідність навчального програмного забезпечення меті та завданням конкретного уроку; планувати один урок (чи цикл уроків) з використанням ІТ; передбачати результати діяльності учнів в умовах використання ІТ у навчальному процесі; визначати відповідність змісту та можливостей конкретної навчальної програми віковим та індивідуальним особливостям учнів.

Конструктивні вміння: визначати місце та ефективно вводити ІТ у процес навчання іноземної мови; визначати мету та завдання використання ІТ у навчанні іноземної мови; організувати урок (цикл уроків) іноземної мови з використанням ІТ; розробляти інформаційно-методичне забезпечення; навчальні програми для забезпечення процесу навчання мови з використанням ІТ; розробляти завдання для здійснення діагностики з використанням ІТ; використовувати стандартні засоби обробки інформації, результатів комп’ютерної діагностики; організовувати позакласну роботу учнів з використанням ІТ; створювати навчальні ситуації з використанням ІТ; використовувати найефективніші методи та форми застосування ІТ у навчанні іноземної мови з врахуванням його комунікативної спрямованості.

Комунікативно-організаторські вміння: управляти навчально-пізнавальною діяльністю учнів в умовах використання ІТ на уроках іноземної мови; здійснювати організацію індивідуальної, парної та групової діяльності учнів; здійснювати контроль діяльності учнів за допомогою використання ІТ на уроці іноземної мови; сприяти формуванню в учнів позитивного ставлення до роботи з ІТ під час вивчення

СТРАТЕГІЇ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

іноземної мови; створювати на уроці сприятливу атмосферу, що сприяла б активізації пізнавальної діяльності учнів.

Четвертим показником сформованості методичної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у використанні ІТ є творчий потенціал студентів у процесі використання цих технологій у майбутній професійній діяльності.

Висновок. Таким чином, беззаперечним, на нашу думку, є факт необхідності формування у майбутнього учителя іноземних мов методично компетентності у використанні ІТ, яку слід формувати шляхом засвоєння студентами педагогічного навчального закладу змісту спеціалізованого курсу “Інформаційні технології у навчанні іноземних мов”, що забезпечить формування цієї компетентності на достатньому у та творчому рівнях.

1. Абдулина О.А. *Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования* / О.А. Абдулина. – М.: Просвещение, 1990. – 284 с.

2. Антипина Н.М. *Технология формирования профессиональных методических умений в ходе самостоятельной работы студентов педагогических вузов с применением экспертной системы* / Наталья Михайловна Антипина: Дисс..канд. пед. наук: 13.00.08, 13.00.02. – М., 2000. – 184 с.

3. Бігич О.Б. *Методична підготовка вчителя іноземної мови в системі професіоналізації процесу навчання іноземних мов* / О.Б.Бігич // *Вісник Київського державного лінгвістичного університету: Серія педагогіка та психологія.* – Вип.3. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2000. – С. 179 – 183.

4. Заика Е.В. *Психологические вопросы самостоятельной работы студентов в вузе: учебное пособие* / Е.В.Заика. – Х.: ХГУ, 1991. – 156 с.

5. *Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підручник* / Кол. авт. під кер. С.Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 1999. – 320 с.

6. Морська Л.І. *Теорія та практика методики навчання англійської мови: навчальний посібник* / Л.І.Морська. – Тернопіль: Астон, 2003. – 248 с.

7. Спирин Л.Ф. *Теория и технология решения педагогических задач (развивающееся профессионально-педагогическое обучение и самообразование)* / Л.Ф.Спирин. – Под ред. П.И.Пидкасистого. – И.: Изд-во “Российское педагогическое агенство”, 1997. – 342 с.

8. Усова А.В. *Формирование учебных умений учащихся* / А.В.Усова // *Советская педагогика.* – 1982. – № 1. – С. 45 – 48.

9. Якиманская И.С. *Личностно-ориентированной обучение в современной школе* / И.С.Якиманская. – М.: Сентябрь, 1996. – 146 с.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2009

a b c d a b c d a b c d a b c d a b c d a b

Джерела мудрості

“Українське суспільство прагне створити систему освіти, яка б відповідала викликам часу і потребам особистості, а тому відшукує нові моделі її розвитку. У найперспективніших моделях, випробуваних часом, в основу покладено ідею формування і динамічного розвитку природного таланту кожної дитини як запоруки її самоствердження на життєвому шляху”.

Василь Мадзігон
академік, перший віце-президент АПН України

“Освіта і наука постають як стратегічний ресурс розвиток цивілізації. Засвоїти і використати цей ресурс на благо народу, суспільства і держави – наше історичне покликання”.

Василь Мадзігон
академік, перший віце-президент АПН України

a b c d a b c d a b c d a b c d a b c d a b